

z druku okolicznościowego znaczka na pamiątkę bohaterskiej obrony Westerplatte 1.XI. 1939.

Na pamiątkę bohaterskiej obrony Westerplatte we wrześniu 1939 r., poleciło Ministerstwo Poczt i Telegrafów wydrukować okolicznościowy znaczek o nominalnej wartości 1 zł. z dopłatą 9 zł., w barwie stalowej i nakładzie 60.000 sztuk.

Projekt tego znaczka, wykonany przez art. graf. Józefa Wilczyka w Krakowie, w formacie leżącego prostokąta o wymiarze 33 x 20,7 cm., zatwierdzony przez Ministerstwo P. i T. oraz wojewódzkie Biuro Kontroli Prasy w dniu 20.8.1945 M- 03722, dostał się do drukarni w dniu 21.8.1945, gdzie zaraz przystąpiono do montażu matrycy sporządzania walca.

Walce drukarskie. Pierwszy walec drukarski po sporządzeniu oddano dnia 22.8.1945 do druku tym walcem po założeniu go do maszyny drukarskiej przystąpiono w dniu 23.8.1945. próby wykonane tym walcem w ilości 18 sztuk wykazały, że nienadaje się on to druku z powodu nierównego wytrawienia, skutkiem czego znaczki 22, 3, 8, 13, 18, 27, 28 a szczególnie 22 występowały za jasno /twardo - bez półcienia/ tworząc jakby jasną plamę na arkuszu; natomiast znaczki pierwszego, czwartego i piątego szeregu pionowego występowały za ciemno; nadto z powodu niewykrycia poziomych marginesów między znaczkami przed trawieniem większości znaczków arkusza wykazywała obwódki rastrowe od góry i dołu, -brudzące marginesy między rysunkami znaczków a perforacją. Po spisaniu protokołu i podpisaniu go przez projektodawcę art. graf. Józefa Wilczyka i biegłego prof. Stanisława Miksteina, walec ten jako nienadający się do druku odrzucono.

Ponieważ nieco później nadeszło telefoniczne zarządzenie Ministerstwa P. i T. polecające usunięcie z rysunku znaczków napisu „POLSKIE TERMOPILE” umieszczonego po prawej stronie u góry nad wyrazem WESTERPLATTE, przeto projektodawca Ob. J. Wilczyk zabrał projekt z drukarni celem poczynienia zarządzonych zmian w projekcie. Po skutecznieniu te zmiany zarządzonej przez Ministerstwo P. i T. projekt został zwrócony drukarni dnia 24.8.1945 przed południem, celem przygotowania drugiego walca.

Drugi walec przygotowano w dnia 25.8.1945 i z niego odbył się druk definitywnych znaczków w dniu 27.8.1945. Wobec przygotowywania nowego drugiego walca, oprócz zarządzonej zmiany przez Ministerstwo P. i T. t. j. usunięcia napisu „POLSKIE TERMOPILE”, na podstawie wyniku prób z walcem I, powiększono również wielkość poszczególnych znaczków. Znaczki z walca I miały na próbnym odbitkach wielkość 42 x 26 mm. czyli powierzchnię 1092 mm², zatem były mniejsze o 78 mm² od znaczków sporządzonych na Kongres Pracowników Pocztowych w Poznaniu. Wobec postanowienia, że te znaczki ze względu na rysunek obejmujący dużo szczegółów /grupa bohaterów/ nie mogą być mniejsze od wspomnianego Kongresowego znaczka mającego 45 x 26 mm a więc 1170 mm², powiększono szerokość znaczka do 44,7 mm., przez co wielkość znaczków wykonanych walcem II podniosła się do 44,7 x 27,7 mm. czyli do 1238 mm², a zatem są one większe od znaczka Kongresowego o 68 mm². To powiększenie o 2,7 mm szerokości znaczka nie wpłynęło na wielkość już przygotowanych arkuszy, a w dużym stopniu podniosło artystyczny wygląd znaczków i dokładność oddania szczegółów szczególnie wobec rozbicia ich siatką rastrową.

Rysunek znaczków definitywnych wykonanych walcem II ma kształt leżącego prostokąta o wymiarach 44,7 x 27,7 mm. Od wewnątrz otoczony jest jednolitą kreską o grubości 0,2 mm oddzieloną od reszty rysunku przerwą białą także szerokości do 0,2 mm. a składa się:

1/. z właściwego rysunku o wymiarze 39,8 x 26 mm. przedstawiającego obronę Westerplatte;

2/. w lewym dolnym narożu z prostokąta o wymiarze 12,3 x 5,3 mm z podaną wartością nominalną i dopłatą 1+9 Zł.;

3/. z bezpośrednio do poprzedzającego dotyczącego niższego prostokąta o wymiarze 27,4 x 4 mm. z napisem „POLSKA”, oraz

4/. z dwóch marginesów, lewego i prawego o wymiarach 2 x 26,8 mm. wypełnionych ornamentami z liści dębowych.

1. Właściwy rysunek znaczka. obejmuje po lewej stronie grupę 10 bohaterów broniących się na wybrzeżu morskim a po prawej w pewnej odległości od brzegu widok

okrętu wojennego, nad którym unosi się dymy strażaków armatnich oraz aeroplany. Po lewej stronie u góry wznosi się rozwinięty sztandar pułku z orłem polskim a po prawej jest umieszczony dwuwierszowy napis „WESTERPLATTE 1.IX.1939,„. Wyraz WESTERPLATTE jest wykonany zmodernizowanym pismem blokowym, literami o jasnych środkach, obwiedzionych ciemnymi kreskami, a data cyframi rzymskimi i arabskimi o jednolitych ciemnych kreskach. Wymiar wyrazu „WESTERPLATTE” wynosi 26,7 x 2,4 mm, a daty 13,7 x 2,3 mm.

2. W lewym, dolnym prostokącie o wymiarze 12,3 x 5,3 mm. znajduje się na szarym tle wartość nominalna „1+9 ZŁ”, o wymiarze 11 x 4 mm., wykonana białymi cyframi i literami.

3. W prawym niższym prostokącie o wymiarze 27,4 x 4 mm. znajduje się blokowy napis białymi literami „POLSKA” o wymiarze 25 x 3,2 mm naprawie czarnym tle.

4. Marginesy po lewej i prawej stronie znaczka o wymiarach 2 x 26,8 mm., są wypełnione ornamentami składającymi się z czterech par pojedynczych liści dębowych W każdej parze pojedyncze liście białe są zwrócone ogonkami do siebie a oddzielone krzyżującymi się dwoma białymi paskami, mającymi po zewnętrznej stronie skrzyżowania białe kropki.

Rysunki poszczególnych znaczków arkusza są jednakowe i nie wykazują - oprócz przypadkowych, bardzo drobnych cech indywidualnych - żadnych odmian lub błędów mogących im nadać odmienną wartość filatelistyczną w stosunku do innych znaczków tego samego arkusza.

Barwa znaczków jest stalowa. Uzyskano ją z farby niebieskiej jako podstawowej i domieszki farby czarnej. Przy ustalaniu barwy i próbach druku wziął udział projektodawca Ob. art. graf. Józef Wilczyk.

Wielkość znaczków. Wielkość samego rysunku znaczka wynosi 44,7 x 37,7 mm. wielkość zaś z marginesem i perforacją przy idealnym wytlóczeniu perforacji powinna wynosić 49,7 x 32,7 mm. Jednakowoż z powodu wahań się odstępów między znaczkami w granicach do 0,8 mm a przede wszystkim liniowej perforacji, może ulegać wahaniom. Ponieważ średnica dziurek wynosi około 1 mm, przeto minimalna wielkość znaczka przy nieuszkodzonej perforacją rysunku, musi wynosić około 47 x 29,5 mm.

Arkusz drukarski będący zarazem arkuszem sprzedażnym posiada wielkość średnią 29,6 x 42,6 cm. i obejmuje w dziesięciu poziomych rzędach po pięć znaczków, czyli łącznie 50 sztuk znaczków. Marginesy wynoszą średnio: górny 5,6 mm., lewy - 32 mm, prawy 20,5 mm., i dolny 45 mm.

Technika wykonania. Znaczki te wykonano rotograwurą t.j. wklęstym siatkowym drukiem z miedzianego, trawionego walca. Skutkiem wykonania rotograwurą rysunek tych znaczków jest rozbity na kwadraty /punkty/ o różnej ilości przeniesionej farby drukarskiej, co właśnie powoduje występowanie półtonów tworzących rysunek znaczków.

Odstępy między poszczególnymi poziomymi rzędami i szeregami pionowymi wahają się od 4,6 do 5,4 mm. a zatem w granicy 0,8 mm. W szczególności zaś przedstawiają się następująco:

Między poziomymi rzędami lub pionowymi szeregami	Między poziomymi rzędami po stronie		Między pionowymi szeregami	
	lewej	prawej	u góry	u dołu
1 i 2	5,1	5,0	5,1	5,0
2 i 3	5,0	5,0	5,0	5,0
3 i 4	5,0	5,1	5,0	5,0
4 i 5	5,1	5,1	5,0	5,0
5 i 6	5,1	5,0		
6 i 7	5,0	4,6		
7 i 8	5,1	5,4		
8 i 9	5,1	5,0		
9 i 10	5,0	5,0		

Powyższe wymiary są podawane w mm.

Druk odbył się w dnia 27 sierpnia 1945 r. na maszynie „Liti” Nr. 11.631/ 1926 z fabryki maszyn Johannisberg, Geisenheim nad Renem, z aparatem nakładającym arkusze „Original_Universal” Nr. 14.923 z fabryki Kleim & Ungerer, Leipzig, Leutsch.

Do druku wydano 1400 arkuszy, z czego otrzymano 18 próbnych odbitek przy ustalaniu barwy i ustawieniu maszyny do druku, dalej 15 makulatury oraz 1367 czystych dobrych odbitek.

Papier użyty do druku tych znaczków jest bez wodnych znaków, gumowany przed drukiem i pochodzi z fabryki w Łodzi /Emil Hoffmann, Buntpapierfabrik, Litzmannstadt./. Zawiera on dużą domieszkę drzewnika /celulozy/, skutkiem czego jest łamliwy, słaby i posiada odcień żółtawoszary.

Konsystencja jego jest niejednakowa, raz wykazuje słabe prążkowanie, innym razem jaśniejsze miejsca w formie kropek uszeregowane w rzędy. Również powierzchnia jego jest o różnej szorstkości i wykazuje szereg skaz w postaci włókien, plamek a nawet ciał obcych. Jakość też powierzchni wpływa na przyjmowanie farby drukarskiej i jej odcień. Gumowanie jest jasnożółte błyszczące do ciemnożółtego szorstkiego, skutkiem zawartości ciał obcych /prochu lub kurzu/. Grubość papieru wraz z gumowaniem waha się w granicach od 0,08 do 0,1 mm. Bardzo wskazanym i pożądanym było by używanie do druku znaczków okolicznościowych i pamiątkowych jednak lepszych bezdrzewnych papierów, w szczególności przy małych nakładach znaczków. Lichy papier o niejednakowej powierzchni bardzo umniejsza artystyczne wykonanie znaczków i uniemożliwia wystąpienie na nich całej okazałości oddanej w projekcie.

Perforacja została wykonana liniowo na ostatnio nabytej maszynie perforacyjnej z firmy C. L. Lasch & Comp. Maschinenfabrik, Leipzig 05, nr 425 – 27.622 z grzebieniem nr.80.965.24.9.43. Ząbkowanie jest liniowe $10\frac{3}{4}$, o ostrych gładkich dziurkach.

Nadzór przy druku wykonywali z ramienia Dyrekcji Mgstr. Józef Walczak oraz stale przydzieleni do nadzoru druku Ob. Aleksander Sułek i Anni Wydro. W czasie ustalania barwy i ustawiania maszyny do druku byli nadto projektodawca art. graf. Józef Wilczyk oraz biegły prof. Stanisław Mikstain.

W Krakowie, dnia 28 sierpnia 1945.

Zgodność potwierdzam:

DRUKARNIA NARODOWA
W KRAKOWIE

Prof. Stanisław Mikstein